

religiozna čovjeka i građanina jeste razlika između trgovca i građanina, između nadničara i građanina, između zemljoposjednika i građanina, između živog individuumu i građanina. Protivrječnost u kojoj se nalazi religiozan čovjek s političkim čovjekom ista je protivrječnost u kojoj se nalazi bourgeois sa citoyenom, u kojoj se nalazi član građanskog društva sa svojom političkom lavljom kožom.

U taj svjetovni sukob na koji se konačno svodi jevrejsko pitanje, u odnos političke države prema njenim pretpostavkama, makar to bili materijalni elementi, kao privatno vlasništvo itd., ili duhovni, kao obrazovanje, religija, u taj sukob između općeg interesa i privatnog interesa, u rascjep između političke države i građanskog društva, u ove svjetovne suprotnosti Bauer ne dira dok polemizira s njihovim religijskim izrazom.

"Upravo njegova osnova, potreba koja građanskom društvu osigurava njegovo postojanje i garantira njegovu nužnost, izlaže njegovo postojanje stalnim opasnostima, podržava u njemu nesiguran element i proizvodi neprestano promjenljivu mješavinu siromaštva i bogatstva, nužde i napretka, izmjenu uopće." (str. 8)

Neka se uporedi cijeli odjeljak "Građansko društvo" (str. 8-9), koji je sastavljen prema osnovama Hegelove filozofije prava. Građansko je društvo, u svojoj suprotnosti prema političkoj državi, priznato kao nužno jer je politička država priznata kao nužna.

Politička je emancipacija svakako veliki napredak, ona nije doduše posljednji oblik čovjekove emancipacije uopće, ali je posljednji oblik čovjekove emancipacije u dosadašnjem svjetskom poretku. Razumije se: mi ovdje govorimo o zbiljskoj, praktičkoj emancipaciji.

Čovjek se politički emancipira od religije tako što je iz javnog prava protjeruje u privatno pravo. Ona nije više duh države, gdje se čovjek - iako na ograničen način, pod posebnim oblikom i u posebnoj sferi - ponaša kao rodno biće u zajednici sa drugim ljudima, ona je postala duh građanskog društva, sfere egoizma, bellum omnium contra omnes.[I] Ona nije više suština zajednice, nego suština razlike. Ona je postala izraz odvajanja čovjeka od njegove zajednice, od samoga sebe i od ostalih ljudi - što je prvobitno i bila. Ona je samo još apstraktno ispovijedanje posebne izopačenosti, privatne mušičavosti, samovolje. Beskonačna rascjepkanost religije, u Sjevernoj Americi na primjer, daje joj već izvana oblik sasvim individualne stvari. Ona je potisnuta u sferu